

DOI: 10.47743/jss-2021-67-2-9

Domiciliul și reședința – spațiile în care este ocrotită viața privată prin mijloace de drept penal conform art. 226 C.pen.

Home and residency – spaces in which private life is protected by means of criminal law according to art. 226 Criminal Code

Cristina Nicorici¹

Rezumat: În condițiile dezvoltării mijloacelor tehnice care permit utilizarea de către orice persoană a unor diverse metode de supraveghere a altuia, dreptul penal se străduiește să țină pasul, încercând să ocrotească o valoare socială importantă în lumea modernă, și anume viața privată a persoanei. Însă, această valoare nu se desfășoară în orice spații, sau, cel puțin dreptul penal nu ocrotește viața privată, prin art. 226 C.pen., decât în legătură cu anumite spații, definite expres de legea penală. De asemenea, nici modalitățile de ocrotire oferite în art. 226 C.pen. nu cuprind toate mijloacele prin care s-ar putea aduce atingere vieții private

Cuvinte-cheie: viață privată; domiciliu; reședință; locuință; protecție.

Abstract: Given the development of the technical means that allow the utilization by any person of different methods of supervision of another, criminal law tries its best to keep up, offering protection to an important value in the modern society, private life. However, this value does not develop in any spaces, or, to be more precise, criminal law does not protect private life of everywhere, through article 226 of the Criminal Code, but only in connection with certain spaces, expressly defined. Also, the protection foreseen in article 226 Criminal Code does not punish all the means in which private life could be affected.

Keywords: private life; home; residency; accommodation; protection.

1. Introducere

Este un fapt cunoscut și perceput de fiecare dintre noi că în realitatea actuală viața noastră privată este tot mai puțin protejată, și că sunt tot mai numeroase mijloacele prin care se aduce atingere acestei valori sociale. Dovadă în acest sens sunt tot mai diversele mijloace de protecție, cum ar fi Regulamentul General de Protecție a Datelor², precum și tot mai dese (sau putem spune omniprezentele) acorduri pe care site-urile web ni le solicită pentru a le accesa, acorduri prin care

¹ Doctorand, Facultatea de Drept, Universitatea de Vest din Timișoara, email: cristina.nicorici@e-uvv.ro

² Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27.04.2016.

cedăm practic fărâme din viața noastră privată, din preferințele și interesele noastre.

Despre viața privată se discută mult, iar o încercare de definire a acesteia nu este scopul acestui articol, și nici a dreptului penal în general (poate nici chiar a dreptului în general). Însă, cu siguranță există anumite spații bine delimitate fizic unde putem spune că viața privată se desfășoară, iar pentru o parte din aceste spații art. 226 C.pen. instituie o protecție a vieții private prin mijloace de drept penal. Așa cum voi arăta însă în cuprinsul acestui articol, modalitatea de redactare a art. 226 C.pen. nu este suficient de clară, ducând la interpretări divergente.

2. Locuință/încăpere/dependință – (singurele) spații în care se desfășoară viața privată (?)

Articolul 226 C.pen. prevede clar că este infracțiune „atingerea adusă vieții private fără drept, prin fotografierea, captarea sau înregistrarea de imagini, ascultarea cu mijloace tehnice sau înregistrarea audio a unei persoane aflate într-o locuință sau încăpere ori dependință ținând de aceasta sau a unei convorbiri private”.

Prin urmare, la o lectură inițială a acestui text ar rezulta că viața privată a persoanei este ocrotită numai dacă victima se găsește într-o locuință, încăpere sau dependință (a sa, sau a altuia, pentru că legea nu face nicio distincție în acest sens).

De menționat că în doctrină³ s-a exprimat și opinia contrară, minoritară, cum că fotografierea, captarea sau înregistrarea persoanei poate fi tipică dacă se efectuează indiferent de locul unde se realizează această acțiune, fie chiar pe stradă, în parc etc.

Am arătat și cu altă ocazie⁴ că limitarea alin. 1 de la art. 226 C.pen. doar la victime aflate în locuințe/încăperi/dependințe este problematică, generând discuții nesfârșite și interpretări neunitare. Legiuitorul trebuie să accepte, cum în realitate justițiabilii au acceptat demult, că viața privată a persoanei nu se desfășoară între cei patru pereți ai locuinței sale, sau (și) a altuia, ci într-o multitudine de spații și locuri delimitate mai mult sau mai puțin. Grădina casei, toaleta publică, studio-ul foto, salonul de cosmetică, biroul privat, salonul de bronzat, cabina de schimb din mall, mașina, toate pot fi locuri unde o persoană poate desfășura aspecte ce țin de viața sa privată.

În fine, ce trebuie subliniat de la bun început este că noțiunile de domiciliu și reședință din dreptul civil nu au importanță în această materie. Sunt relevante

³ G. David, M. Jebelean, *Violarea vieții private în noul Cod penal (I)*, în *Caiete de Drept Penal*, nr. 3/2012, p. 63-64.

⁴ C. Nicorici, *Violarea vieții private. Printre capcanele unei noi incriminări*, în *Penalmentele relevante*, nr. I/2017, p. 39, disponibil online la https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjltuan3YPyAhWVDWMBHSSOBwMQFjAAegQIBRAD&url=https%3A%2F%2Fwww.revista.penalmente.ro%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F08%2FCristina-NICORICI-Violarea-vietii-private.pdf&usg=AOvVaw0tXvnV6wjBRa633A_nUBeH, accesat la 27.07.2021.

spațiile în care se găsește victima, iar nu relația în care se găsește victima cu aceste spații, din punctul de vedere al dreptului civil.

De la bun început sare în ochi faptul că noțiunile „locuință, încăpere, dependență” sunt folosite și în art. 224 C.pen, text care incriminează fapta de violare de domiciliu. Și cu prilejul acestei incriminări, se renunță la formalismul impus de noțiunea de domiciliu (sau reședință) din dreptul civil. Această asemănare de utilizare a termenilor a condus la o primă întrebare, anume: sunt oare noțiunile din cele două articole identice sub aspectul conținutului, sau acestea ar trebui înțelese în mod autonom?

După unii autori⁵, numai noțiunea de locuință din cuprinsul art. 226 C.pen. are același conținut cu cea folosită în infracțiunea de violare de domiciliu, în timp ce noțiunile de încăpere sau dependență au accepțiuni autonome. După alt autor, noțiunile de locuință, încăpere, dependență la care face referire art. 226 C.pen. sunt mai extinse decât cele din 224 C.pen., incluzând și acele spații care, chiar dacă nu pot fi catalogate drept domiciliu, oferă o protecție temporară a vieții persoanei⁶. Prin incriminarea faptei de violare de domiciliu, legiuitorul a sancționat încălcarea libertății persoanei, în timp ce prin incriminarea violării vieții private, acesta a urmărit protecția intimității – iar intimitatea nu se manifestă numai în perimetrul domiciliului, ci și „în alte locuri în care oricine se așteaptă, în mod rezonabil, să nu fie văzut de alții”⁷.

De menționat și faptul că în timp ce art. 226. C.pen. incriminează comiterea faptei împotriva unei persoane aflate într-o locuință sau încăpere ori dependență **ținând de aceasta**, art. 224 C.pen. folosește noțiunile de „locuință, încăpere, dependență sau loc împrejmuit **ținând de acestea**”. Suprapunerea acestor noțiuni nu este totală, după cum vom vedea în continuare.

Locuință

După cum se cunoaște deja⁸, *locuință* în dreptul penal înseamnă mult mai mult decât *domiciliu* sau *reședință* în dreptul civil, fiind practic un spațiu în care o persoană își desfășoară viața domestică. Poate fi vorba despre un bun imobil (cele mai multe cazuri), dar și mobil, folosit permanent de victimă sau chiar temporar (camere de hotel, vagon de dormit). Cel mai important, dacă discutăm despre o

⁵ R. Slăvoiu, *Infracțiunea de violare a vieții private – o noutate în legislația penală română*, în *Dreptul*, nr. 6/2013, p. 87, A. Mureșan, *Violarea vieții private în noul Cod penal (II)*, în *Caiete de Drept Penal*, nr. 3/2012, p. 77.

⁶ M. Udriou, *Sinteze de drept penal: partea specială*, editura C. H. Beck, București 2020, p. 305.

⁷ R. Slăvoiu, *op. cit.*, p. 87.

⁸ M. Udriou, *op. cit.*, p. 284, T. Toader, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, editura Universul Juridic, București, 2019, p. 233, V. Cioclei, *Drept penal Partea specială I*, editura C. H. Beck, București, 2016, p. 214, S. Bogdan, D. A. Șerban, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și contra înfăptuirii justiției*, editura Universul Juridic, București, 2017, p. 277, P. Dungan, T. Medeanu, V. Pașca, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, editura C. H. Beck, București, 2012, p. 239.

folosință permanentă (deci lăsând la o parte camera de hotel sau vagonul de dormit), este ca respectivul loc să fie folosit pentru viața de zi de zi a unei persoane⁹.

Încăpere

Cu privire la noțiunea de „încăpere” din cuprinsul art. 226 C.pen., lucrurile nu sunt clare. Trebuie să fie vorba numai despre o încăpere care face parte dintr-o locuință, sau, tocmai, este vorba despre orice altă încăpere? Dacă ar fi corectă prima ipoteză¹⁰, ne putem întreba care ar mai fi diferența dintre locuință și încăpere, pentru că este evident că locuința care constă într-un imobil este formată numai din încăperi.

Dacă încăpere presupune orice spațiu închis din toate părțile, care nu se limitează la spațiu locuit sau destinat locuirii, atunci ar fi tipică fapta comisă asupra victimei aflată la locul de muncă, într-o toaletă publică¹¹, într-un studio foto, într-un platou de filmare.

Evident, după cum am mai arătat¹², este absurd ca fapta de a fotografia o persoană într-o toaletă publică, fără drept, să nu fie infracțiune, iar fapta de a fotografia o persoană în toaleta privată a casei sale să cadă sub incidența legii penale; este clar că nu există nicio diferență a valorii sociale ocrotite. La acel moment, mi-am exprimat opinia în sensul că, deși există această echivalență a valorii sociale ocrotite, în acord cu principiul interpretării stricte a legii penale, numai fapta comisă împotriva victimei aflată într-o încăpere dintr-o locuință ar fi infracțiune. Revin cu această ocazie la această opinie, și consider că fapta comisă asupra victimei în orice încăpere (spațiu înțeles ca fiind o cameră, odaie, loc împrejmuit) este infracțiune, în măsura în care victima desfășoară aspecte ce țin de viața ei privată. Altfel nu ar exista nicio diferență între noțiunea de „locuință” (imobil, compus numai din încăperi) și „încăpere”. Oricum, textul legal rămâne extrem de criticabil.

Dependință

Definiția oferită de Dicționarul explicativ al limbii române¹³ noțiunii de „dependință” este aceea de „încăpere accesorie a unei case de locuit (bucătărie, baie etc.)”. Deci, dependența este un spațiu accesoriu, cum ar fi pivnița, bucătăria de vară, spălătoria, vestiarul etc. De la început putem observa dificultatea distincției

⁹ R. Slăvoiu, *op. cit.*, p. 87.

¹⁰ A se vedea, în acest sens, S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 277, V. Cioclei, *op. cit.*, p. 214, P. Dungan, T. Medeanu, V. Pașca, *op. cit.* p. 239. De asemenea, în același sens, s-a reținut că „elementul comun, atât al încăperii, cât și al dependenței, respectiv desfășurarea vieții private în același mod și cu aceeași intensitate ca să în locuință, aceasta fiind singura rațiune pentru acordarea aceluiași nivel de protecție” – încheierea din 29.01.2008, Judecătoria sectorului 6 în M. Udriou, *op. cit.*, p. 307).

¹¹ În acest sens, M. Udriou, *op. cit.*, p. 304.

¹² C. Nicorici, *op. cit.*, p. 24.

¹³ I. Coteanu, L. Seche, M. Seche (coord.), *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, editura Universul enciclopedic, București, 1998, p. 279.

dintre „încăpere” și „dependință” care reprezintă, de cele mai multe ori, tot o „încăpere” (chiar dacă cu caracter accesoriu).

Dacă citim cu atenție art. 226 alin. (1) C.pen. observăm că se impune condiția ca fapta să fie comisă împotriva unei victime aflate într-o locuință, încăpere ori dependință „ținând de aceasta”. Din formularea textului nu rezultă în mod clar dacă dependința, care este un spațiu accesoriu, trebuie să țină de o locuință, sau de o încăpere (care poate, așa cum am arătat, să nu fie parte din locuință).

Sigur că, prin raportare la definiția oferită de *Dicționarul explicativ al limbii române*, dependința ar putea ține numai de locuință, deși interpretarea literală a normei ar sugera că dependința ar putea ține de încăpere.

Dacă această interpretare ar fi cea corectă, și că ar fi tipică numai fapta comisă asupra victimei ce se află într-o dependință ce ține de o încăpere parte dintr-o locuință, sau într-o dependință ce ține de o locuință, ar însemna ca fotografierea unei persoane aflate în vestiarul anexă a sălii private de sport din locuința unei persoane să fie infracțiune, iar fotografierea unei persoane în vestiarul unei săli de sport publice să nu fie infracțiune, intervenind o diferență de sancționare a două fapte care au, în esență, aceeași pericolozitate socială.

Locul (ne)împrejmuit

Infracțiunea de violare de domiciliu prevăzută de art. 224 C.pen. incriminează și pătrunderea fără drept într-un loc împrejmuit ce ține de o locuință a persoanei. În acest context, este discutat în doctrină în ce măsură este tipică fotografierea/captarea/filmarea unei persoane aflate într-un astfel de loc sub aspectul faptei prevăzute de art. 226 C.pen.

După unii autori¹⁴, protecția prevăzută la art. 226 C.pen. s-ar extinde și asupra locului împrejmuit, deoarece nu există nicio diferență de pericol social între fotografierea unei persoane în locuința acesteia, și fotografierea unei persoane aflate într-o piscină în curtea casei sale. În plus, se argumentează că infracțiunea de la art. 226 C.pen. protejează persoana aflată într-un spațiu ce se regăsește în noțiunea de domiciliu, autonomă din punct de vedere penal (și care include și locul împrejmuit). Mai mult, nu ar fi just ca fotografierea unei persoane care iese pe balcon să fie infracțiune (balconul fiind considerat dependință), iar dacă este fotografiată în curtea casei sale, fapta să nu aibă relevanță penală.

Sigur că, dacă acceptăm faptul că locul împrejmuit ce ține de o locuință este ocrotit de art. 226 C.pen., atunci ne putem întreba de ce un loc împrejmuit ce nu ține de locuință nu ar fi ocrotit, sau de ce protecția nu s-ar extinde, în anumite condiții, chiar pentru locurile neîmprejmuite. Pentru ambele situații, putem oferi exemple relevante când viața privată a victimei clar ar putea fi afectată.

Spre exemplu, la un kilometru de casa ei de vacanță, victima a construit o piscină descoperită pe care a împrejmuit-o. Acesta este un loc împrejmuit, special conceput pentru liniște și activități cu caracter privat. În mod evident, victima care folosește acest loc nu dorește să fie văzută. De ce nu ar fi relevantă penal și

¹⁴ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 221, G. V. Sabău, P. Cioia, *Unele considerații referitoare la protecția juridică a vieții private prin mijloace de drept penal*, în *Dreptul* nr 10/2013, p. 253.

fotografierea, sau filmarea victimei în acest spațiu, când evident valoarea socială ocrotită este aceeași?

Într-o altă ipoteză, să presupunem că victima își cumpără un teren în suprafață de 1000 hectare, pe care nu îl împrejmuiește, ci doar îl marchează din loc în loc cu semne pe care este scris „proprietate privată”. În mijlocul acestui teren, convinsă fiind că nu va fi deranjată, victima face plajă. Este acceptabil că ea desfășoară o activitate cu caracter privat, pe terenul proprietate a acesteia, și nu acționează în sensul de a fi văzută. De ce fotografierea ei nu ar fi relevantă penal, dar fotografierea aceleiași victime care iese pe balconul locuinței sale (o dependență) ar fi relevantă penal?

Pe de altă parte, argumentul ultim pentru care fapta comisă asupra unei victime aflate într-un loc împrejmuțit, sau nu, nu este infracțiune, este acela că, în lipsa unei reglementări exprese a acestei ipoteze, discutăm despre o lipsă de tipicitate, și, deci, despre o analogie în defavoarea inculpatului. Așa cum am mai arătat cu altă ocazie¹⁵, din punctul meu de vedere această situație nu poate fi acceptată, și, prin urmare, fapta nu va fi tipică dacă este comisă asupra unei persoane ce nu se găsește într-o locuință, încăpere sau dependență, ci într-un loc fie el împrejmuțit sau nu. Și alți autori susțin că fapta nu e tipică dacă victima se găsește într-un loc împrejmuțit¹⁶.

Alte spații

Există și alte spații care pot dobândi temporar un caracter privat și care nu se încadrează pe niciuna din noțiunile de mai sus. Spre exemplu, dacă într-o noapte întunecoasă două persoane decid să întrețină relații sexuale într-o mașină, și o altă persoană le filmează, victimele nu se găsesc nici într-o locuință, încăpere, dependență, nici chiar într-un loc împrejmuțit, dar totuși clar desfășoară o activitate care ține de viața privată. În modalitatea de reglementare a textului, această faptă nu va fi infracțiune.

3. Încercări de definire

Având în vedere dificultățile de interpretare de mai sus, ar trebui redefinite spațiile unde se desfășoară viața privată a persoanei, în încercarea de a cuprinde cât mai multe din ipotezele în care se poate aduce atingere valorii sociale ocrotite.

O opinie formulată în doctrină a fost în sensul că restrângerea incidentei textului doar la persoanele aflate în locuință/încăpere/dependență ar fi nejustificată, viața privată a persoanei putându-se desfășura în multe alte locuri¹⁷. O soluție ar fi incriminarea faptelor comise în „orice spațiu cu caracter privat”. Însă, este oare o astfel de formulare compatibilă cu precizia impusă de principiul legalității incriminării? Ce poate însemna „orice spațiu cu caracter privat”?

¹⁵ C. Nicorici, *op. cit.*, p. 23.

¹⁶ M. Udrouiu, *op. cit.*, p. 304.

¹⁷ S. Bogdan, D. A. Șerban, *op. cit.*, p. 288.

S-ar mai putea propune formularea „orice spațiu în care se desfășoară viața privată a persoanei”, sau orice spațiu în care persoana „desfășoară activități cu caracter privat”.

Așa cum am mai arătat cu altă ocazie¹⁸, nu este faptă tipică decât fotografierea, sau filmarea unei persoane, și nu a altor elemente, chiar dacă acestea țin în mod evident de viața privată a unei persoane. Spre exemplu, fotografierea anumitor obiecte aflate în locuința unei persoane, obiecte care indică preferințele sexuale ale acesteia, deși pare evident o faptă care aduce atingere vieții private a persoanei, nu va fi o faptă relevantă penal. De asemenea, nici fotografierea exteriorului locuinței unei persoane nu este infracțiune.

4. Identificarea locației persoanei – ipoteză neacoperită de tipicitate

O problemă interesantă care se ridică deja de mai mulți ani, în contextul dezvoltării posibilităților de supraveghere a locației unei persoane, este posibilitatea de a cunoaște dacă într-un imobil sunt sau nu persoane, deci de a supraveghea locația respectivă. Corelativ, există și posibilitatea de a instala aplicații pe telefonul mobil al unei persoane, pentru a cunoaște în orice moment unde se găsește în spațiu acea persoană. Deși astfel de instrumente sunt utile, mai ales în cazul copiilor, spre exemplu, ai căror părinți le pot cunoaște în permanență locația, sau a persoanelor vârstnice cu diverse afecțiuni neuro-psihice, care se pot pierde, totuși, evident, astfel de instrumente pot fi folosite și în scopuri negative (mai ales când sunt folosite fără acceptul persoanei vizate).

O primă întrebare care ar trebui pusă în acest context este dacă întră sau putem include în noțiunea de viață privată locația unei persoane care poate fi afișată sau cunoscută prin mijloace tehnice. Răspunsul meu înclină să fie afirmativ. Nu îmi doresc ca orice persoană să cunoască sau să poată cunoaște unde mă găsesc în orice moment.

În sens asemănător, referitor la fapta de a plasa pe autoturismul unei persoane un dispozitiv de supraveghere GPS pentru a supraveghea permanent locația acestuia aduce atingere vieții private a victimei, s-a stabilit că acest fapt nu intră sub incidența 226 C.pen.¹⁹. În cuprinsul acestei decizii s-a reținut că „din modalitatea de incriminare a faptei de violare a vieții private, rezultă că, deși prin desfășurarea unor activități de natura celor reținute în sarcina inculpatului A se poate considera că se aduce atingere vieții private a unei persoane, aceasta nu este prevăzută de legea penală”.

Este clar că supravegherea locuinței unei persoane prin plasarea în locuință a unui dispozitiv care informează făptuitorul ce persoane să găsească în interior aduce atingere vieții private a persoanei. Or, din nou, o astfel de conduită nu intră în sfera de incidență a legii penale, deși ar trebui.

¹⁸ C. Nicorici, *op. cit.*, p. 24.

¹⁹ Înalta Curte de Casație și Justiție, Decizia 18/A din 25.01.2018, disponibil online la <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=145704>, accesat la 27.07.2021.

5. Concluzii

Viața privată este o noțiune complexă, aflată într-o permanentă dinamică și probabil că puține valori sociale sunt într-atât de dificil de cuprins într-o definiție. Odată cu evoluția tehnologiilor, noi modalități prin care se încalcă această valoare socială apar tot mai des. În aceste condiții, este cu siguranță dificil de stabilit ce conduite sunt într-atât de periculoase pentru valoarea socială ocrotită astfel încât să se intervină prin mijloace de drept penal. Totuși, ce este evident este că ar trebui ca acolo unde dreptul penal intervine, să sancționeze absolut toate conduitele periculoase pentru valoarea socială ocrotită, și nu doar, arbitrar, în funcție de spațiile în care se găsește victima. Dacă viața privată este o noțiune complexă, și se desfășoară într-o multitudine de spații, legiuitorul va trebui să accepte că limitarea faptelor relevante penal doar în funcție de locul unde se găsește victima este artificială și tinde la generarea de numeroase inechități.

Referințe

- Bogdan S., Șerban D. A., *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și contra înfăptuirii justiției*, Editura Universul Juridic, București, 2017
- Ciocei V., *Drept penal Partea specială I*, Editura C. H. Beck, București, 2016
- Cotescu I., Seche L., Seche M. (coord.), *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, editura Universul enciclopedic, București, 1998
- David G., Jebelean M., *Violarea vieții private în noul Cod penal (I)*, în *Caiete de Drept Penal*, nr. 3/2012
- Dungan P., Medeanu T., Pașca V., *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Editura C. H. Beck, București, 2012
- Înalta Curte de Casație și Justiție, Decizia 18/A din 25.01.2018, disponibil online
- Mureșan A., *Violarea vieții private în noul Cod penal (II)*, în *Caiete de Drept Penal*, nr. 3/2012
- Nicorici C., *Violarea vieții private. Printre capcanele unei noi incriminări*, în *Penalmente relevante*, nr. I/2017, disponibil online
- Sabău G. V., Cioia P., *Unele considerații referitoare la protecția juridică a vieții private prin mijloace de drept penal*, în *Dreptul* nr 10/2013
- Slăvoiu R., *Infracțiunea de violare a vieții private – o noutate în legislația penală română*, în *Dreptul*, nr. 6/2013
- Toader T., *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2019
- Udroiu M., *Sinteze de drept penal: partea specială*, Editura C. H. Beck, București 2020